Tečaj XVII. **NOVICE** List 8.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 23. februarja 1859.

Kaj storiti, da hiše niso vlažne.

(Dalje).

Kako naj se tla napravljajo.

Če so tla spodnje hiše nad kakim obokom (velbom) in so lesene, ne bojo suhe, ako so na sami zemlji. Treba je tedaj, da se s prav suhim peskom nasipljejo in potem še le dilje čez položé. Dan današnji so začeli namesto peska drobno stolčenega premoga (kamnitnega oglja) jemati ali pa njegovega pepéla. Naj se pa tla napravljajo kakor koli, naj se tlak poprej ne poklada, dokler ni cela hiša pod streho.

Pa še druga napaka vlažnih tal je ta, da se čez vlažne tla položene dilje rade zveržejo, in da je s takim tlakom, kadar žebljí več ne deržé, velika sitnost. V takih okoljšinah včasi ne pomaga nič druzega kakor vse tla raztergati in z novo suho podlago jih nasuti.

Stara šuta je pa tlam najbolj škodljiva — zakaj? zato, ker se njeni apnéni deli spodnje strani dilj kmali terdo primejo in jih apno malo po malo razjedati začne. Tudi je stara šuta namešana še z drugo šaro, ktera je diljam škodljiva; tudi je včasih stenic v nji in druzega merčesa, kterega se gospodar znebil ne bo, ako se je vgnjezdil v tla.

Kamnitne tla vsake sorte imajo v gorkih krajih radi, ker so hladne in se lahko čedijo in se tudi steníce nikoli ne vgnjezdijo v nje, — ali za naše kraje so premerzle in zdravju škodljive.

Navadni ilovčni ešterlih, če bi ga mogli prav terdno napraviti, in pa ga potem še lično pomalali, bi bil najbolji tlak, zato, ker je suh in gorak. Nekdaj so imeli skor po vseh hišah tak tlak, kterega dan današnji le še v nekterih kmečkih hišah, po mostovžih itd. vidimo.

Če si pa napravljamo tla iz dilj, naj si jih vselej raji napravimo tako, da tablje iz terdega lesa (parkete) položimo po izbah namesto navadnih mehkih dilj.

Takih terdih tal ni treba tolikrat z vodo umivati in ribati kakor navadnih dilj, in veliko manj mokrote se spravi v hišo. Nektera gospodinja je pridna in čedna in tla morajo biti bele kot miza. To je prav; — al umivati in ribati jih tako, da se cel škaf vode polije po tleh in je hiša jezeru podobna: to je velika napaka in dela naše pohištva mokre, ker mokrota se ne vsede le v dilje in pod nje, ampak vodeni sopar se vsede tudi v zidovje in hiša je vlažna.

Naj si naše gospodinje dobro zapomnijo to, da tla umivati se ne pravi, jezero napraviti v hiši, ampak z malo mlačne vode in obilnim žaganjem jih dobro dergníti, da se jim vzame nesnaga. Res, da je enmalo več dela pri tem, — al hiša je čedniša in škodljiva mokrota se odverne.

Navada je tudi z oljnato barvo namazati tla, ker potem ni treba tolikrat tal umivati in z malo vode se še opravi umivanje. V bolnišnicah, kjer se bojé prehlajanja bolnikov po večkratnem umivanji tal, vidimo pogostoma, da tla prevlečejo s kako barvo in to namažejo potem z oljem. Vendar take tla tudi niso brez vse sitnosti.

(Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

(Kdaj se pridela debel krompir? Kdaj pa se pridela veliko krompirja)? Nek skušen gospodar pravi: Kdor hoče debelega krompirja pridelati, naj ga berž ko krompirjevec (kal) iz zemlje pribode, prav visoko osuje. Kdor pa hoče, da bo pod vsakem kupom veliko krompirja, naj počaka, da krompirjevec precej odraste, potem naj ga večkrat, pa vselej le po malo, osiplje.

(Korist sekretovega gnoja). 7 ljudí napravi toliko gnoja, če se z železnim vitrijolom ali pa gipsom dober ohrani in mu ne izpuhté najtečniši deli, da se ž njim za 5600 funtov pšenične ali pa 6800 funtov ječmenove posetve pognoji. Človečjeka naredi ena oseba leto in dan okoli 360 funtov, ki je 10 do 16 gold. vreden; scavnice pa 700 funtov.

(Gnjil krompir je zdravju škodljiv). Nek zdravnik na Erdeljskem pravi, da iz bolnega krompirja veliko bolezin izhaja, ki se dan današnji med ljudstvom nahajajo. Krompir, ki že več let ne rodí in se ne obnaša, kakor se je nekdaj obnašal, je poglavitni živež revnih ljudí, in ga jedó, kakoršen jim v roko pride, brez da bi ga bolnih delov očedili. V več krajih ga celó v spavnicah hranijo, kjer nagnjiti sad škodljivi zrak še bolj pokvari, po kterim ljudstvo več ali manj tudi bolehati jame. Želeti bi bilo tedaj, da bi gosposka in duhovšina ljudstvo na kmetih o tem svarila in podučevala.

Odgovor zastran ričkovega olja.

Iz Dvora na Koroškem. Zvediti, kako se ričkovo olje dela, pokličem k sebi staro gospodinjo, ktera se s tem opravilom že več let pečá, in ta mi odgovori: „Ravno tako, kakor iz drugih oljnatih semen.“ S tem odgovorom ne zadovoljin, jo natanjčniše izprašujem, in sledeči popis zvem.

Kader je riček do dobrega zrel, se mora dobro posušiti, to je, na skreli ali pa v renjah, v peči po kruhu, potem pa v stopah dobro stleči. Zdaj gré še le v oljarijo, — tukaj se iztrese ričkova moka v posebne niške na sredo, in se prilije na en korošk maselj en maseljc mlačne vode, pa ne vrelega kropa, ker tedaj olje ne teče. Zdaj stopite dve ženski, ena na eno, druga na drugo ožjo stran k niškam — ena kepka in druga razganja, to je, ena zagrabljuje z obema rokama, pa z vsako posebej, za ričkovo moko, in jo ob enem stiskuje, in ove kepe pred drugo mečlje, in ta jih z obema rokama razganja.

Kader pred pervo ni več moke, začne druga kepe delati in jih pred pervo metati, in zdaj jih ta razganja, in to delo tako dolgo ponavljate, dokler ni moka dovelj udelana. Kadar se pa noče moka v kepah deržati, se malo po malo toliko mlačne vode priliva, da v kepah ostane. Da se pa vé, da je moka dosti udelana, se vzame pest moke, in

se pred uhom stiskuje, in kader olje v pesti začerči, je to znamenje, da je moka že pripravna za prešanje. Zdaj se v pripravljenem kotlu toliko moke povadi, kolikor je je treba za en mancot — pri nas se je vzame za en mancot pol maseljna; več je vzeti ni dobro, ker se ne more olje popolnoma iztlačiti. — V tem ko se moka vadi, se tlačivnica pripravi, in platno, v ktero se srednje vroča moka iz kotla zavija, če je suha, z mlačno vodo pomoči in prav dobro izžme. Kader se v platno zavita moka v prešo dene, se iz začetka ne smé prenaglo stiskati, da olje na verh ne stopi.

En mancot dá en maseljc čistega in okusnega zdravega olja; najbolje je, ktero vsred prešanja priteče; pervo je enmalo motno, zadnje pa grenkljato; nobeno ni za kolesa mazati, ampak posebno tisto, ki vsred prešanja priteče, za vsako gosposko mizo. Za svečavo ga pri nas ne rabijo, zato ker je prežlahno. Za tlačanje se plača od mancota 1 kr. star. dn., ednajsti mancot, pa tudi olje tega mancota ostane oljarju za prešo.

Pri nas sejejo riček pogostoma; večidel pri kraji okoli turšice, pa jo zlo zaderžuje; nobeno steblo, ki blizo rička raste, ne zraste čez ped, in tudi stroka ne naredi. Vendar ga radi sejejo, ker jim olje marsikak krajcar donese, slamo ričkovo pa v metlice povežejo in jih za pometanje rabijo. Lesjak.

Kako dolgo semena kaljivost obderžé.

Treba je, da gospodar to vé, zakaj potem ne bo semena zametaval, ktero mu bo še dobro kalilo, od druge strani pa tudi ne bo sejal takega, ktero je kaljivost že izgubilo:

Kaljivost obderží:

pšenica	3 do 4 leta
rèž	3 — 4 „
ječmen	2 — 3 „
oves	2 leti
prosó	2 „
turšica	3 — 4 leta
grah	4 — 5 „
detelja	3 — 5 „
ogeršica	2 — 3 „
lan	5 — 6 let
pesa	6 — 7 „
korenje	4 leta
čebula	2 — 3 „
salata	4 „
jabelčne in kruškove peške	2 — 3 „
kumare	6 — 7 let

Da pa seme, dobro shranjeno, kaljivost še delj časa obderží, vsak kmetovavec iz lastne skušnje vé. Tudi popolnoma zrelo in suho seme delj časa kaljivo ostane memo takega, ki se je poželo in domú spravilo, preden je do dobrega dozorelo in popolnoma se posušilo; kar se res dostikrat tù in tam, pa ne vselej po nemarnosti, ampak le zavolj straha pred hudo uro storí.

Res je, kdor se v žetvi prehití,
Dovelj zernja v kali zaduší!

Čbelarstvo na Rusovskem.

Čbela je Rusom kaj ljuba domača živalica; rusovski kmetovavec ima posebno skerb za njo, in jo s pravim veseljem glešta; znane so mu popolnoma navade in potrebe omenjenih živalic, in on vé vse napake, ki jim utegnejo škodovati, o pravem času odvračati. Skorej pri vsaki hiši je poseben vert za čbele, kjer čbelnak, poln panjev, dostikrat do sto in še več, napravljen stojí. Vedno mora kdo na čbelnem vertu biti, ki vé s čebelami v caker hoditi in opravlja dela, kakoršnih čbelarstvo potrebuje, ali pa leží v majhni koči, ki je s slamo krita, kakor zvest čebelen čuvaj in oskerbnik. Panjovi so po navadi iz štiri čevlje dolgih in do dva čevlja širocih in izdolbljenih klad napravljeni; kjer še nimajo enacih klad, jih napravljajo kakor pri nas sode, iz posamnih dog in jih z obroči nabijejo, kterih pa ne pokladajo kakor naši čbelarji, ampak jih pokonci postavljajo. Pozimi hranjujejo panjove v koči iz slame napravljeni, kjer so zimskega mraza popolnoma obvarovani.

Na Rusovskem imajo sèm ter tjè veliko lipovih gojzdov, neizrečeno veliko ajde, tù in tam tudi dovelj maka sejejo, in na širokih ravninah raste po celi rusovski deželi tudi obilo obilo cvetlic, kjer čbele posebno bogato pašo dobivajo; ni tedaj čuda, da so Rusi izverstni čbelarji, in da pridelajo sila veliko medú, kteri je prijetniši kakor un i iz planinskih krajev.

Preiskave na polji slovanske archaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Gori sem že rekel, da je boginja podzemeljskega sveta bila tudi Nora. V posebnem članku: „Ueber die Göttin Noreja“ [1]) sem o tem mitologičnem bitji v veri norenskih Slovencov obširno govoril, in povedal, da Noreja pomenjuje: globoko zemljo — boginjo globoke zemlje in „Norici“ — Norenci: prebivavce nižin, ponikev, Bewohner der Niederungen, Vertiefungen.

Ko sem oni članek pisal, še nisem našel v božanstvu severnih Slovanov boginje, ktera bi se z Noro — Norejo v imenu in pomenu ujemala. Ker Latova najdemo v severnoslov. Latonu; Jarmoga v severnoslov. Jaru, Jarovitu, Mogu, Mogimaru, Charta; v severnoslov. Krtu; Lutumara v severnoslov. Lutomaru, Lutomiru; Belina v severnoslov. Belu, Belbogu itd. tedaj tudi Noreja mora imeti svojo družico v severnoslovenskem basenstvu, in rekel bi, da v mitiškem bitji severnih Slovanov NIRA imenovanem.

Stari češki letopisec Stransky [2]) med podzemeljskimi božanstvi navaja tudi žensko boginjo NIERA.

Ker se deblo nor v severnoslov. narečjih glasi nir, ruski nyr, tedaj se oblika NORA sklada s česk. NIRA.

Glasnik *o* prestopa že tudi v slovenščini rad v *i*, na primer, horvatskoslov. dimo = domo, pohorski: zgir = zgor.

Glasnik *r* pa se spet rad zmenjuje z glasnikom *v*, — primeri cerkvenoslov. skroz in skvoz, nemško: Rasen in Wasen, Spinnrocken*) in Spinnwocken. [3]) Učeni Bopp [4]) sam pravi: Die verschiedenen Halbvocale und Liquidae werden wegen ihrer geschmeidigen flüssigen Natur leicht unter einander verwechselt. Am gewöhnlichsten ist der Wechsel zwischen *r* und *l*, ferner *l* mit *v*.

Iz NIRA toraj lahko postane NIVA, nasljano NINVA, in tako se je velela pri starih Moravcih podzemeljska boginja, ktero je Stredowsky [5]) primerjal z gerško Proserpino.

Al tudi *r* in *v* se zmenjujeta z glasnikom *j*, na primer, slovenski zavec in zajec, bravec in brajec, Schafbock, kleveta in klejeta, jajce in vajce, fajmešter = farmešter, staročesk. veste = jiste itd.; tako je tudi iz oblik NIRA, NIVA mogoča oblika: NIJA, **)

[1]) Glej „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain.“ Jahrg. 1857. str. 135—138. [2]) Stransky „Resp. bohem.“ Lugdun. Batav. 1634. 24. cap. 6. str. 248. [3]) Glej Kuhn „Zur ältesten Geschichte der indogerm. Völker“ v Weberovih „Indische Studien“ I. Band III. Heft str. 357. [4]) Bopp „Vergleich. Gramm.“ I. Band I. Hälfte stran 35, 36. [5]) Stredovski stran 54.

*) Kuhn na omenjenem mestu primerja sansk. vadža s starovisokonemški rokko.

**) G. Glück, kteri si je prizadeval vse keltiške imena, ki se nahajajo pri Caesaru, po gramatičnih pravilih razložiti, za ime

in pod tem imenom so poznali stari Polaci po sporočilu Guagninovem zemeljsko[1] boginjo Ceres.

Pri Litvanih z drugim tvarivnim suffiksom podzemeljsko boginjo najdemo z imenom NIJOLA,*) kar spet se ujema z NIJO.

Iz tega vidimo, da so NIRA, NIVA, NIJA bile zemeljske boginje in takošna je tudi bila norenska NORA — NOREIA, kakor sem v gori imenovanem članku do dobrega razložil. Da boginja Noreja ni le samo „Schutzgöttin des gleichnamigen Municipium, oder auch dieses selbst als Gottheit personificirt" bila, kakor dr. Hefner misli, se vidi iz družbe drugih božanstev, poleg kterih je tudi Noreja bila častena, kakor: Mars, Hercules, Victoria itd. Mesto Norejo so keltiški Boji s celim norejanskim okrožjem vred že leta 58 pred Krist., kakor Caesar (Bell. gall. I, 5) piše, pod svojo oblast spravili. Ako bi Noreja samo kakošno mestno božanstvo bilo, gotovo bi ga tudi sorodni panonski Brevci ne bili častili. Al spomeniki poterjujejo, da je Publi Septimi Claudian Decan cohortis Breucorum, kteri je v Germanii s to kohorto v posadki bil, za se in svoje postavil boginji Noreji spominek, kterega zlomek je sadaj hranjen v Landshutu na Bavarskem. Panonski Brevci, ktere je Tiberi (Sueton in Tib. c. 9) premagal, so po Pliniju (Hist. Nat. III, 28) in Strabonu (lib. VII, cap. 5, §. 3) stanovali med Kolpo in Savo. Stanovnike tega kraja še dan današnji sosedje imenujejo Brajce. Še kot rimski podložniki so osem kohort v rimsko vojsko postavili!

Kohorta Brevcov je tudi bila posajena kraj reke Rhena. Tam se je našel napis: SASAIVS LICAI filius, miles ex cohorte octava Breucorum annorum XXXII. stip. XII hic situs est, haeredes titulum fecere (Gruter str. 560 Nr. 2), Sasaj in Likaj ste imeni slovenski po obliki primeri: Rataj, Blagaj itd., in po koreniki, od sas, der Drache, in lik, zato Likaj = Likar znano ime po Slovenskem. Tudi Sasi, Sasaniči, Sasari živijo po Štirskem. Slavna kohorta Brevcov je še na Bavarskem spomenik drugemu domačemu božanstvu postavila namreč: Sedatu. Spomenik je sadaj hranjen v avgsburžkem starinišču (glej Hefner „Das römische Baiern" str. 99). Ker napis se glasi: SEDATO SACRVM COH. I. BRE. itd., je tedaj dr. Hefner dvomil: ali bi bral Bretonum ali pa Breucorum. Vendar je berilo Breucorum edino resnično, ker galski rod v napisih se zmirom najde v obliki BRITONES, BRITONUM. Poleg tega je bil Sedat panonsko slovensko božanstvo, kterega spominek in sliko še lahko v Leskovcu ne daleč od starega Nevoduna vidimo. Jaz sem že v „Novicah" in v „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain" (Jahrg. 1857 str. 112) o tem božanstvu govoril. Ker vsem mojim čitateljem niso menda oni listi znani, še enkrat dotične verste sem postavim: „Den Pogoda, bei den Slovenen auch Godut genannt, finden wir in der lat. Uebertragung Sedatus Augustus. Sein Bildniss ist auf einem römisch-slawischen Denksteine, der an der Wand der Pfarrkirche zu Haselbach eingemauert ist, zu sehen. Der Sedatus-Godut hält in der einen Hand eine gesenkte Schleuder, in der andern den Donnerstein. Im Hintergrunde ist ein Regenbogen angebracht. Es ist somit im Godut der sanfte befruchtende Donner ohne gewaltigen Sturm und Hagel, — jener Witterungsprocess, in welchem sich die Donnerwolken in einen sanften Regen ergiessen und beim durchbrechenden Sonnenschein den Regenbogen bilden, personificirt. Desswegen ist sein Antlitz freundlich, heiter und friedlich (sedate) und die Donnersteinschleuder ruht gesenkt in seiner Hand."

Sedat bi celó utegnila slovenska beseda biti in to pomeniti, kar latinska. Thema je sed, odkodar lat. sedare, setzen, machen, beruhigen, besänftigen, sedate, sich gesetzt habend = ruhig, friedlich. Ravno tako v slovenščini iz temata sed dobimo sedati, setzen machen, vsedati se, sich setzen.

Kadar nevihta odjenjevati začne, pravimo: „Že se vseda nevihta." Ker v staročeščini najdemo: „neposeda" v pomenu: turbidus, turbulentus, inquietus (Šafařik in Palacky „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache" 218), tedaj seda, poseda izrazuje nasprotni pomen: quietus, mitis, lenis. Suffiks at najdemo v besedi: rogat, hörnig, iz temat. rog, karat, felsig, iz temata: kar, gorat, bergig, iz temata gora. Kakor pa gorat je sostavljeno iz gora + at, toraj: goraat = gorât, tako je mogoče sedat iz seda + at = sedât, gesetzt, ruhig, friedlich = lat. sedatus.

V historični dobi nahajamo imena Sedeslav; utegnile so te imena po častji Sedata nastati. Vendar tudi Pogoda in Godut to izrazujeta, kar Sedatus, od god, tempus, goditi, pogoditi, temperare = sedare, primeri: Zeit in zeitigen.

Tudi se je utegnil bog mirnega rodivnega deža in groma veleti: Samo, Samovit, Samota, ker so te imena zeló priljubljene bile pri Slovanih. Pomen imena sem že na drugem mestu razložil, da ima se iskati v koreniki sam, ruski: samitsja, beruhigen, sansk. çam in sam (glej „Novice" leta 1858 Nr. 49 str. 386).

Važno je zmirom najti toliko osebnih imen na norenskih spomenicih: Sam, Samuk, Samuka, Samuda, in pa pri severnih Slovanih Samo, Samota, Samo-vit itd. Rusi imenujejo mladoletni praznik Semik = Friedensfest. Ime Samovit pričuje, da so stari Slovani božanstvo Samo častili, ker vit izrazuje to kar bog, staropersiški: vitha, deus, sansk. luč (glej Kuhn v Weberovih „Indisch. Studien" str. 324). Tako utegne naš Sedatus biti staroslov. Samovit, quietus, sedatus Deus.

Ta članek, v kterem sem samo razlagati namenil Taran balto-sekiro, obsega sedaj tudi druge predmete, — vendar, ker glavna naloga mojih spisov poleg mitologičnih in starinskih izsledovanj je dokazovati slovenšnost Norencov in Panonov, tedaj vse tukaj pretresovano gotovo ni zastonj pisano, marveč mi je nov temelj mojih terdenj.

Noreja ni našel korenike v keltiškem jeziku; ravno tako ne za ime Norici.

[1]) Guagnini „Descript. Sarm. europ." 1581 str. 9.

*) Nijola je v litevski mitologii bila žena podzemeljskega kralja Poklus (Narbutt I, 66). Ime se ujema s slov. pekel, Höhle, kar v staroletiškem jeziku tudi pomenjuje: „morastiger Sumpf" (Stender „Lett. Gramm." str. 267) toraj Poklos = Latov, palustris. Na Slovenskem imamo več mužnatih krajev, kterim se pravi: „pekel, v peklu."

Jezikoslovne stvari.

Odloček iz slovenske sintakse.

Več je vredno jedro kakor lupina, in če ima tudi revno opravo, dragi kamen ne izgubi cene; toda vrednosti primerjena oprava se mu prilega toliko lepše. Taka je tudi z knjigami.

Poglavitna reč so narodu koristne vednosti in znanosti, in če bi kdo pisal še tako bliščečo slovenščino, malo bi izdalo narodu, ako ne bi si pisavec zadobil bogate zaloge vednosti, iz ktere bi mu delil kruh dušne omike. Al pri tem se tudi zunanja oblika ne sme puščati v nemar, in škoda je, če bukvam koristnih naukov polnim gerda pisava dela skazo. Torej je hvale vredno, da se nekteri pisavci po sporočilu našega Koseskega prizadevajo „jezik opiliti peg." Po takem rodoljubnem trudu se je zlasti v poslednjih desetih letih prisvetila že marsiktera, popred skrita, slovniška resnica.

Vendar tudi v ti reči delajmo s pametno mero, ktere je treba povsod. Pomisliti bo treba na eno stran, da kakor

ga ni naroda čiste, nepomešane kervi, tudi ni in ne bo ohranil ne eden narod tako čistega, samorodnega jezika, v kterem ne bi se znala moč tuje dotike, in da iskaje tacega jezika, gonili bi se za nedosežnim vzorom; pomisliti bo na drugo stran, da smo vsi sinovi enega očeta Adama, enacih dušnih zmožnosti, čutenja in mišljenja, da torej ne more biti drugači, kakor da se po večem ujemajo vsi jeziki med sabo, da ni vse, kakor bi se komu zdelo, germanizem, ali če bi bil, da je morda prav za prav romanizem ali grecizem itd. gredoč nazaj po stopinjah ljudske omike, in da — kajti jezik ni človeku cilj in konec, temuč je le pomoček, s kterim naznanja svoje misli — vsaka tujka, vsak tuj rek slovenščine ne gerdi enako. „Priti ob kaj“ namesti „izgubiti“, na pr., je pošten in drugim boljšim Slovanom neznan germanizem, ali nas toliko tišči? Tudi je za razsojo, kaj je naše, kaj tuje, sploh treba redke redke učenosti. — —

Med slovniškimi vprašanji se ravno sedaj pomika bolj naprej tudi to: Ali in kdaj se sme na ravnost za samostavnikom (nom. substant.) rabiti rodivnik (genit.) drugega samostavnika gol, to je, brez priloga ali druzega pristavka.

Nekterim so se taki rodivniki silno pristudili, in reči se mora, ne po krivičnem, kajti vidimo, da govor prostega ljudstva in boljši spisi se jih nekako ogibljejo; toda ker je množina samostavnikov silno velika in število raznih primerov, v kterih se dajo po rečeni zvezi pritakn ti drug drugemu, čisto nepregledno, bode pisaje slovenski pač marsikdo omahoval dostikrat in želel, da bi se ta predel slovenske sintakse nekoliko bolje pojasnil. Naj povem torej tudi jez, kar sem v ti reči mogel spoznati iz naših in druzih slovnic, iz Daničičeve hvale vredne serbske sintakse in po lastni skušnji.

Pred vsem drugim gré tukaj vzeti v misel, da, ker slovenščina, podobna v tem latinščini, ne čisla nič kaj samostavnikov, že smemo nekako slediti tujščino v tacih slovenskih stavkih, kjer samostavnik po en ali po dva rodivnika za sabo vleče. Mislimo po slovensko in mnogo redkeje nam se nameri prilika, da bi skup zadela po dva samostavnika. Pokažimo to v nekterih primerih:

Nadpis kacega sostavka „Eroberung Constantinopel's“ ne bo dobro poslovenjen, če rečemo „Osvojenje Carigrada“; bolje bo: „Kako so Turki pod se spravili Carigrad“; namesto: „Naprava snega“, priporoča se bolj: „Kako se napravlja sneg“; namesti: „Prihod Uskokov na Kranjsko“, „Kdaj so Uskoki prišli na Kranjsko“; namesti: „Boji Slovencov s Turki“, more se reči v nadpisu: Boji, ki so jih Slovenci imeli s Turki, ali: Kako so se Slovenci bojevali s Turki; nasproti pa bi: „Boji slovenski s Turki“ bilo čisto napčno, dokler ne odvžamemo pristavka „s Turki“; namesti: „Najdenje glave kneza Lazara“ recimo: „Glava kneza Lazarja najdena“ itd.

Ali kakor sem spomnil že od kraja, treba se je deržati mere; tudi samostavnikov ne gré zametavati preveč. Naša literatura, če iščemo pravega, ne bodo edine pripovedke in pesmice po narodnih posnete; razmérja in okoliščine, v kterih živimo današnjega dne sred raznih toliko omikanih narodov, ž njimi bojevaje boj napredovanja, niso več tako pervotne ali primitivne, da bi se moglo pisariti z golimi glagoli. Deržeč se tacega ostrega pravila bi ne dobili nikoli ne kupčijskega ne pisarniškega ali pravdarskega jezika, bi ne mogli dati ljudem nikacega znanstvenega nauka, in še celó svetega pisma ne. Samostavniki in padeži (casus), po kterih se sklanjajo, ne dajo se, kar se tiče razločnosti in očitnosti rekov, nadomestiti z drugim ničimur. V znanstvenih bukvah pa je treba postavljati kaj drobne in tenke razločke; na primer: „in die Hände der Christen fallen“ mnogo je bolje reči po slovensko: „Priti kristjanom v roke“, kakor pa po nasprotnem uku: „Priti v kristjanske roke“, — ker poslednje pomeni tudi v dobre, negrozovitne roke.

Pa vernimo se k prevzetemu delu. Ker se slovanski jezik, kakor je bilo rečeno, nekako ogiblje samih rodivnikov, pritaknjenih drugemu samostavniku, pristavlja takim rodivnikom bodi si prilog, bodi zaime, ali kak samostavnik v enacem padežu, včasi tudi po cel stavek, ali jih pa, kakor se godi najčešče, nadomešča s kacim prilogom, izpeljanim iz dotičnega samostavnika. Primeri perve verste so: Pregled vse zemlje; — nektere lastnosti našega naroda; — iz ust lažnjivega preroka; — podoba Device Marije; knjiga od Senja Ivana (serb.).

Kar se pa tiče prilogov, ki se va-nje spreminja rodivnik samostavnih imen, nam bo očitno toliko, da za to spremembo je pred vsem potreben kakošen prilog, ki bi ž njim nadomestili rodivnik, prilog, kteri ni dobil v narodnih ustah nikacega posebnega pomena, kajti prepoved, zmišljevati si ali kovati besede, velja popolnoma tudi zastran prilogov. Če v slovarji ne dobimo primérnega ali ušesu dovolj ugodnega priloga, treba bo kako drugače zadostiti temu, kar hoče gramatika.

Takošni prilogi, namestniki rodivnikov, dvoje so verste: svojivni prilogi (adjectiva possessiva), ki kažejo, čigava je reč, ktero naznanja pridruženi jim samostavnik, ali pa drugi prilogi. Pravi svojivni prilogi iz samostavnikov, kakor je znano, imajo končnico: ov ali ev, in (z nespremenljivim *i*), dalje ji, ski, ovski, da od druzih Slovencom manj znanih ne govorimo.

Vpraša se sedaj: Iz kterih samostavnikov se dajo izpeljevati pravi svojivni prilogi?

Samo iz tacih, ki naznanjajo žive stvari, namreč: osebe, pooseblјene (personificirane) bitja in po nekaki analogii tudi živali, to se vé da samo zastran tistih rečí, ki se jim morejo pripisovati.

K večjemu bi se utegnila sèm šteti še kaka rastlina, zlasti cvetke, kakor nageljnov cvet, majeronov duh, serb. ružin, prohin.

Samo živim stvarem more kaj pripadati kakor nekaka svojina in samo tem se prilega vprašanje, čigavo je? pri vseh druzih se vprašuje: od česa je, ali kakor si uže bodi. Nihče, na pr., ne bo vprašal, čigave so te vrata? če bi rad zvedil, ali so od hiše ali od kašče.

(Konec sledí.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

VIII. Pismo.

Dragi stric!

Pot proti „merzli jami“ je mikavna, romantična. Pa tudi z okolico, skozi ktero smo šli, smo bili jako zadovoljni. Meni je posebno dobro djala tiha samota. Kdor že več let med samim žlabudranjem otročjega sveta živi, je enak Prometheju, kteremu jastrob v eno mer jetra pika. Najzadnji koračaje proti „merzli jami“ sem premišljeval življenje gostega loga. Široke košate bukve z zelenimi glavami, vmes kakošna vsa zelena jelka, na ktere verhuncu kraljuje berhka veverčica, — nizki germiči stanovališče mnogoterega merčesa, — dalje tihi potočki, kraj kterih životari ponižna vijolica, — tam pa tam kakošen ptiček: vse to mi je čute mešalo in misli so se mi križale po glavi, kakor se križajo bčelice, kadar rojijo. Iz zamišljenosti moje me izbudí sova, ktera je čepela na debeli rasohi stare bukve, in mi krohotala nasproti svoj hu-hu-hu, kakor da bi bila hotla reči: „Luč je za vse oči, — al vse oči niso za luč!“

Zdajci smo pred „merzlo jamo“. Kakor pozoj odpira svoje žrélo in izpuhuje merzlo sapo, — odtod ime njeno „merzla jama.“

Mene ni sicer ravno preveč mikalo v globoko votlino, al ker so vsi moji tovarši berž pripravljeni bili iti v pekel, sem tudi jez hotel za junaka veljati, in splazil sem se v podzemeljski svet. Svečava naša je bila medla, zato smo mogli več s tipom, kakor s pogledom naturo te jame izsledovati. Veličanska jama ima več parm (Grotten) in v njih se nahajajo pogostoma kapline (Tropfsteinbildungen), vendar so proti postonjskim le kakor vrabec proti postojni. Da pa tudi zoolog na tej jami ima svoje veselje in da v nji nasiti svojo radovednost, vejo ljubljanski naravoslovci bolje kot jez. Ker pa tudi Vi, dragi stric, niste izmed te družbe eden, Vam nebodem nobenega keberčka popisaval, pa tudi ne razlagal starodavnih medvedov, ki so v tej jami pustili svoje rebra. Ker me je zebsti začelo, sem zapustil pervi ta podzemeljski kraj, in vesel sem bil, da sem srečno spet skoračil na beli dan.

Iz „merzle jame“ smo se podali na Križno goro — v domačijo našega verlega Križnogorskega. Pot je sterma, al ko smo se približevali najvišjemu verhu gore, smo že zapazili marljivost in pridnost tukajšnih prebivavcov. Lep sadunosnik nam je kričal nasproti: „Tukaj je priden vertnar doma“, in ko še smo po obverhu vidili čilo čedico, ktera nas je prijazno sprejela s svojim glasnim cinklanjem, nam je bilo očitno, da predsednik ložke kmetijske poddružnice so v vsem priden gospodar.

„Že smo gori!“ — zakriči živi Merkurček, kterega so mlade noge hitreje nesle kakor nas druge, kteri smo že po domovini in za domovino dosti potov zastonj opravili. Naša perva pot je bila, ker nam je obilen pot polil celi život, v stanico gosp. Križnogorskega, ki so nam vsakemu srajco dali, da smo se preoblekli in polagama odpotili; prijazno so nas spehance okrepčali tudi z dobro kapljico, kruhom in klobasami. Ko smo se odpočili, smo šli v slovito romarsko cerkev sv. Križa, da darujemo naše križe Onemu, kteri je svet premagal in nam velel, svoj križ na se vzeti in za njim hoditi.

Ko sta duša in telo dobila svoj živež, so ga dobile tudi oči in serca.

Stric! dajte mi domišlijo prebivavca jutrovih dežel, in peró, s kterim je pisal Hafis ali Džellaladin, da Vam popišem lepoto tega pogleda.

Mislite si goro, ktera je proti iztoku obraščena z bukevjem tje do svojih ram, na glavi pa ima zeleno livadico, lep sadunosnik, pisane gredice, žolte njive, na temenu pa cerkvico belo, ktera na gori sedi kakor beli labod na jezeru; poleg cerkvice stanovališče križnogorskega vladika, s kterega lahko vidiš na vse četiri strani sveta, — proti iztoku zelene gore in hribe — slavni obloški kraj, kjer nekdaj je prevzetni Rimljan skusil mišico silno hrabrih planinskih prebivavcev, dalje lepo ložko dolino s pridnimi obdelovavci, ter bolje na desno visoke snežniške planine, votli Javornik, kteri v svoji utrobi krije množico vrelcov, divjih rac in drugih žival in živalic, proti severju spet visoke gore, nasejane z belimi cerkvami in cerkvicami, — mislite si, dragi stric, vso to panoramo obsejano od večernega solnca; poglejte po dolinah in dolinicah, po gričih in brežuljkih, po globokih jarugah in spet po obdelanih obverhih planin, na kterih stojijo borne bajtice, in rekli bodete: „Tù je lepo, tù je krasno!“ Meni pa so pri tem pogledu na um prišle lepe besede Feuchtersleben-ove: „Ebene und Thal genügen mehr dem sinnlichen Bedürfnisse des Menschen; er pflückt und geniesst, — nichts steht ihm entgegen; Berge entsprechen mehr dem Bedürfnisse seines Geistes; er muss dem kargen Boden seinen Ertrag abringen, und misst dabei sich selbst an den Höhen, die unerschütterlich in die Wolken ragen. Die Natur, in dem sie dem Menschen dort, wo sie die Pflanzenwelt stiefmütterlich behandelt, die grösste Fülle ihrer Kraft verleiht, scheint uns die Lehre geben zu wollen, dass sie an den Früchten seiner Mühsal mehr Wohlgefallen habe, als an denen seines Bodens.“

Zato so tudi planinarji serčniši in bolji; na nje se more človek bolj zanesti kakor na dolinarje. Njihove serca nimajo toliko gib; one ne poznajo „politike“ življenja, planinarji so „natürlich mit Wahrheit“, da z Goetejem govorim. Sedaj še le sem čutil resnico Potočnikovih besed, ki jih poje njegov „Planinar“:

Visoko verh planin stojim,
V veselji rajskim tù živim,
Tam dol' ljudje prebivajo,
Veselje redko vživajo.
Prid' verh planin,
Nižave sin!

Al spet sem se zašel v didaktiko.

Kakošen pogled pa je proti zahodu s Križne gore? — bodete nevoljno list prebiraje si mislili. Stric! dragi stric! Berite, kar je gosp. Križnogorski sam pisal o tem pogledu. On že v ljubeznjivo dolino cerkniško več let gleda, kadar je zelena in popisana s pisanimi cvetlicami, kadar se valjajo žolti valovi rèži in pšenice, kadar se pasejo pisane čede po zelenih travnikih, kadar berhke dekleta pridno premetavajo dišečo travo po senokoših, kadar romajo po široki cesti obile romarske trume na sveto Križno goro molé in pojé, pa tudi kadar je vsa dolina napolnjena z vodo, in se v vodnem zercalu ogleduje rumeno solnčice s svojimi milijoni toplih žarkov o lepi jeseni, kadar o jasnem nočnem nebu v jezerskem zercalu lesketajo nebeške lučice, kadar je jezero pokrito s svitlim ledenim pokrivalom in urni fantje tergajo po njem drage podplate. Gosp. Križnogorski popisuje goro za goro, kako se verstijo proti zahodu od gladke Slivnice — stanovališča Valvazorjevih copernic — do stermega golega Grintovca; on imenuje vse cerkvice po dolini; — al najbolje še je: zapustite, stric, za nekoliko dni idilični Verbovec, pa poglejte si sami cerkniško jezero — veliko čudo čudovite krajnske dežele!

Solnce je začenjalo plavati za gore, tudi slivniške copernice so začele nas spet z meglo rositi in z dežjem škropiti. Podali smo se tedaj spet v palačo vladika križnogorskega in veseli kremljali o tem in unem. Napili so nam naš častivredni hišni gospodar še enkrat dobrodošlico, in mi smo jo njim povernili z zahvalnico, kakoršna se le med prijateli nahaja, kterih serca ogreva enaka ljubezen do domovine, veže enak cilj in konec. Edino plačilo za slovenskega domoljuba je najti serca edinega čutja. Materijalnega dobička mu domoljubje drugač malo donaša; ako vpisuje knjige, mora jih s svojimi žulji plačevati; ako se tudi brez vse prenapetosti poganja za narodne pravice, se mu to v greh šteje in natolcuje se namenov, ktere le zloba in zavidnost vidite. O ti sebični svet, kteri nočeš priznavati večnih postav, in čertiš vse, česar ne moreš porabiti v svoji mavhi.

Noč je začela pokrivati svoje krila na černo zemljico, in naš namen je bil še tisti večer priti do Cerknice, zato sem zatrobil „Dalje!“

Nam je sicer tako dobro djalo pod streho moža, kteri ljubi svoj rod in kteremu je mar za njegovo moralno in materijalno srečo; — al potovanje svoje smo začeli, da še obišemo več lepih krajev in dragih dušic naše domovine, in tako smo mogli spet na kobno cerkniško ekvipažo, da saj še pred polnočjo pozdravimo ljubega gospoda, kteri so nas pričakovali z vsemi lepimi lastnostmi hišnega gospodarja. Več o tem pa v drugem pismu.

Da ste mi zdravi ljubi stric! Pozdravite mi vse rojake, babičke in možake. Vaš unučič Vicko.

Spominki na Dolensko.

(Konec.)

Povedal sem že, da v važnem letu 1813 se je naša vojska zlo okrog Višnje gore sukala. Imela je tù svoj slavni stan, ni tedaj čudo, da se je tudi nad nje privlekla nevihta hude vojske. Znani so nam že boji poleg Bele

cerkve in Šmarije, tudi da so se bili naši po hrabri bitki poleg Bele cerkve 12. septembra na Medvedjek umaknili, in Francozi 14. sept. Višnjo goro s 4 batalijoni svoje garde zastavili.

Od naše strani se je bil 15. sept. general Rebrovič na Medvedjeku znidel z onim kardelom, ki mu je od spodnjih krajev hitil na pomoč. Armada njegova je bila tedaj dosti močna. Da bi Francozom ne pustili časa, terdno v Višnji gori se vgnjezditi in vtaboriti, je bilo v cesarskem tabru na Medvedjeku sklenjeno, ponoči od 15. do 16. Višnjo goro napasti. Rebrovič se tedaj vzdigne proti Višnji gori in sicer v treh oddelkih. Pervemu je bil povelnik polkovnik Milutinovič, drugemu major Reinbach, tretjemu ali glavni vojski pa general Rebrovič sam. Od teh treh kerdel se je pomikala glavna vojska naravnost po véliki cesti proti Višnji gori; — oddelk majorja Reinbach-a je marširal proti levemu, oddelk polkovnika Milutinoviča pa proti desnemu krilu sovražnika. Milutinoviču je bila najdalja pot odkazana in tudi povelje dano, naj pervi sovražnika prime in sicer za herbtom. Določeno je bilo dalje, da glavna vojska ima z vso silo Višnjo goro od spred napasti berž ko bo zaslišala strel od kerdela že večkrat omenjenega polkovnika. Po storjenem tem sklepu se koj ponoči 15. sept. Milutinovič s svojim kerdelom iz Medvedjeka vzdigne, pri Radohovi vasi veliko cesto zapusti ter jo mahne proti Kerki in Žalni. O pervem svitu 16. septembra Milutinovič že obteče Višnjo goro, pridši po dolinici od Žalne sèm. Al tukaj je bil izpostavljen sovražnim topovom onih dveh batalijonov gard, ki sta stala ravno nad dolino na véliki cesti. Naglo razdeli toraj svoje akoravno že zlo trudne graničarje v dve četi. S tremi kompanijami se splazi po desnem griču doline ter prime z naskokom stari višnjagorski grad. Kmalo ga sicer vzame, al huda sila ga sopet prežene. Treba je bilo tedaj drugega naskoka, ki je boj skončal. Al vse drugač se je godilo unim trem kompanijam, ki so plezale na veliki stermejši grič ob levi strani doline, da bi napadle oddelek francozkih gard, ki so stale na cesti proti Ljubljani. Po trebuhu se plazijo hrabri vojaki, neprestano borivši se z Francozi. In to je terpelo več ur in proti dosti močnejemu sovražniku. Poslednjič priplezajo vendar verh griča, napnejo zdaj vse svoje moči in sovražnika srečno v beg zapodé. V tem je bila tudi glavna vojska, zedinjena z oddelkom majorja Reinbach-a, mesto prijela. Skozi 4 ure se ondi kervavo bijejo; poslednjič jih primejo naši z bajonetom in verže jo iz mesta. Ko Milutinovič s svojim kardelom od zadej po cesti v Višnjo goro primaršira, se združi ondi z glavno vojsko in major Reinbachovim kerdelom. Al Francozov ni bila volja, Višnjo goro tako naglo zapustiti; sopet se zberejo in iznova mesto napadejo. Od druzih kerdel nekoliko podpiran hrabri polkovnik Milutinovič Francoze na novo prime in v beg zapodí.

Pa slava tega dneva za naše še ni bila skončana. Še enkrat, in sicer v Šmarji, se sovražniki zberejo in v bran postavijo, al berž ko je polkovnik Milutinovič s 3 kompanijami šentjurskih in brodskih graničarjev, — polkovnik grof Starhemberg pa z drugim eškadronom Radeckovih huzarjev pred Šmarijo primahata, jih mahoma hrabro primeta, v beg spodita in do „Žegnanega studenca“ tirata. In tako je posedel Milutinovič še tisti večer ravno one griče, ktere je 12. sept. tako junaško branil.

6., 12. in 16. september so bili tedaj za našo vojsko preslavni dnevi.

Od 16. do 19. septembra so naši zopet stali od Iga na gričih sem memo Bele cerkve, Šmarije, Lesičja ter stegnili se do Ljubljanice in Save, in tako v zvezi bili z generalom Fölzeis-om. Proti noči 19. septembra hipoma prihrujejo Francozi, se zaženejo na 3 kompanije polka Franc-Karlnovega, ki so stale pri Beli cerkvi, jih razkropijo in v beg zapodé. Nevarnost za naše je bila velika, — al mahoma prime znani polkovnik Milutinovič levo krilo sovražnika, in ga zaderžuje tako dolgo, dokler se omenjene 3 kompanije zopet ne zberó. Poskusile so zdaj zopet oteti in posesti Belo cerkev, pa zastonj. Sila sovražnikova je bila prevelika. Ker pa je ob enem našim došlo naznanilo, da se bliža sovražni general Palombini z obilno armado proti Cerknici, da bi naše pod generalom Rebrovičem pri Šmariji od zadej zajel, je ta za modro spoznal se sopet na Medvedjek odtegniti, kar je tudi 20. sept. pod krilom goste megle srečno izpeljal. Polkovnik Milutinovič je napeljeval zadnje straže (reservo). — Kam so se potem verli Jugoslovani obernili, služit si novih lavorovih vencov, nam je znano od boja v Laščah.

Po slavni zmagi naših pri Cerknici v dan sv. Kozma in Damiana je podil potem slavni Milutinovič Francoze proti Gorici in tam prejel za svoje velike zasluge red Marije Terezije. Iz Gorice je bil odposlan potem hrabri mož v Dalmacijo, se ondi zopet junaško vedel ter zaslužil si žlahni stan in slavivno ime „Višnjogorskega“.

Dalje sem se oddaljil v svojem popisu zdaj od kraja, kamor me je pot peljala od Višnje gore namreč. Vernimo se toraj še za ene trenutke lesem.

Ker je to mestice, kakor smo se iz pričujočega popisa prepričali, imelo nekdaj dosti hudega preterpeti, ni tedaj čuda, da se ni moglo povzdigniti v enaki lepoti druzih mest. Kar Višnjo goro v sedanjem času zadene, ne vém ravno posebnega o nji povedati. Hiše, ki so bile včasih bolj zanemarjene viditi, so poslednje leta nekako poštimali in precej očedili. Posebno velicih poslopij vendar tù ni viditi. — Cerkvi ste dve. Farna stoji pod mestom v znožji hriba, ki levo stran doline omejuje; podružna pa je v mestu in sicer na najvišjem kraji. Sejmov je tukaj 11, ki se zlo obiskujejo; posebno dokaj lepe živine se skupaj prižene. Prebivavci se živijo deloma od poljodelstva, deloma od ceste, kteri zaslužek pa bi jim utegnila železnica skoraj popolnoma spodjesti.

Po mnenji Šönlebnovem je stalo blizo Višnje gore rimsko mesto Magnania; al novejši pisatelji ne dajo tega veljati.

Po ti zamudbi v Višnji gori me spremljaj zdaj, dragi bravec, naprej proti Ljubljani. Koj za mestom stoji ob levi že omenjeni, v letu 1787 iz starih razvalin sozidani novi grad, naprej tje pa nas pelje pot po silno stermem klancu navkreber. Malo ima dolenska cesta tacih stermin, kakor je ta, akoravno ona skoz in skoz malo drugač kakor iz samih klancov obstoji. — Kmalo verh klanca tje naprej se mi je odperla na levo ona dolina, po kteri jo je bil polkovnik Milutinovič s svojimi hrabrimi graničarji 16. septembra 1813 primahal. Lahko se zapopade, kolika nevarnost mu je pretila od sovražne strani, ako se okolica pregleda.

Naprej od te doline me je peljala pot kmalo zopet na drug, ne ravno tako sterm in visok klanec. S tega doli pa je cesta začela odsahevati polagoma navzdol. Okolica je tukaj precej dolgočasna; včasih nek tudi ni nič kaj varna bila, ker cesta derží precej dolgo skoz samoten gojzd. Novejša doba je rodila vendar popotnikom bolj varne čase.

Zlo stermi klanec vodi cesto zopet v ravnino, in tukaj se svet zopet na široko razprosti. V sredi prijaznih poljan, njiv in travnikov stojí grajščina Prapreška, naprej doli na levo pa nekoliko od ravnine odzdignjena Boštanjska. Pot pelje naprej skoz Grosupljo, ktera vas stoji kmalo od Prapreškega gradú naprej gori ob véliki cesti, dalje skoz Stransko vas je memo poštne hiše (zadnje na ti cesti proti Ljubljani) naprej proti Šmariji. Šmarija je dosti lepa vas, in stojí v sredi prav prijazne okolice. Cerkev njena razodeva visoko starost.

Unkraj Šmarije polagoma pelje cesta na klanc sv.

Križa (ali, kakor navadno pravijo, treh križev), ki stoji v versti taistih homcov, o kterih sem v pričujočem spisu že več govoril. Na verh tega klanca pridši obstanem. Prevečkrat sem se namreč v duhu že bavil tukaj, kakor da bi bil zdaj brez pomude hitel naprej. Sveta nam pa tudi more biti zemlja, na kteri se je prelivala kri za oprostenje domovine! Čudne misli so mi naudajale serce, ko sem se sèm ter tjè po homcih oziral. Pa tudi čas je bil posebno spretin za obujenje žalnih misel. Solnce je ravno pošiljalo svoje zadnje žarke izzad oblakov in od gorenskih gorá doli ter poslovljalo se za danes od dolenskih pokrajin. Luč zadnjih rudečkastih žarkov je obsijavala griče, kakor bi bila pomagati hotla fantazii, ki je vidila prelivati tukaj krí jugoslovanskih bratov. Koliko nadepolnih mladenčev, prijatlov in sovražnikov — sem si mislil — je skončalo tukaj življenje svoje; — daleč od domačije, daleč od svojih ljubih jih krije v ptuji zemlji tamna gomila! Kakor prijatlu tako tudi sovražniku ostane kraj njih počitka neznan, — le merzel veter brije okoli njih grobov in jim žvižga žalostno mertvaško pesem.

Dolgo sem tako stal, v globoke misli zatopljen; glas trombe, krič boja, blisk ognja, žvižg krogel, ropot bobnov, stok ranjenih, zadnji zdihi umerajočih — vse to je vihralo v duhu memo moje duše. Bodi Vam, ki tù počivate, zemljica lahka! — so bile moje poslednje misli.

Spustivši se čez sila stermi klanec sv. Križa, na kterem se je že marsikter voz polomil in marsikteri konj nogo spahnil, me je pot moja pripeljala v četertinki ure do „Žegnanega studenca“, kjer se zopet ljubljanska ravnina prične. Na levo tam bi bil zdaj lahko zopet vidil Studenec, od kodar sem se pred dvema dnevoma tako željno sèm oziral, al tamna noč se je bila razprosterla čez zemljo in branila očem zaželjeno razveseljevanje. V dveh urah dospem srečno v Ljubljano, kjer me je „Slonova“ gostivnica gostoljubno sprejela. Drugo jutro sem zarano rekel Ljubljani „z Bogom“ ter napotil se zopet proti ljubljenim gorenskim pokrajinam. Jos. Levičnik.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Znano je našim bravcom, da je cesar Napoleon v svojim govoru 7. t. m. rekel, da si je z avstrijansko vlado v dveh rečéh najbolj navskriž: namreč zastran Moldove in Valahije in zastran Laškega. Kar so Moldavci in Valahi edinega kneza si izvolili, čeravno bi imeli po sklepu parižkega zbora od 19. avgusta vsak svojega si izvoliti, je homatija ta do verha prikipela. Turška vlada se na vso moč zoperstavlja ti volitvi, ker podkupuje turško oblast toliko bolj, kolikor krepkeja bi se utegnila zedinjena dežela na noge postaviti. Zato je pisala vsem vladam, ki so se lani udeležile parižkega zbora: naj se nemudoma snide zbor v Parizu in razsodi to reč. Avstrijanska vlada nek izperva ni hotla novega zbora, rekši, da ga treba ni, ker je ta reč že 19. avg. sklenjena bila; nagovarjana od drugih straní je vendar dovolila v novi zbor, ki bo nek že 22. ali pa 28. t. m. v Parizu se snidel; pa dovolila je v ta zbor le proti temu, da se o laških zadevah ne bo v njem nič govorilo. In tako smo po dolgem omahovanju prišli do tega, da bomo saj enmalo več zvedili, pri čim da smo. Parižki zbor bo odkril, kar je dozdaj še skrito, in bo pokazal, kako se bo vlada z vlado združila. Pozornost vsega sveta se sedaj sopet v Pariz obrača.

— Komisije za nakupovanje konj za vojašino imajo oblast, razun kanonirskih in vozotajskih konj tudi kanonirskih jezdnih konj, potem dobrih lahkih in težkih konj za konjištvo nakupovati. Cena konj je 231 nov. gold. za oklepnike, 152 fl. za dragonarje, 137 fl. za lahke konjike in 147 do 189 fl. za težke vozatajske konje. Posebni dobri dragonarski in lahki konjiški, potem jezdni kanonirski in težki vozatajski konji se smejo tudi za višjo kot navadno ceno kupovati.

— C. k. ministerstvo notranjih oprav je pod razpisom od 14. t. m. prepovedalo, da se tudi mule ne smejo iz našega cesarstva v druge dežele prodajati.

— Slovani, kteri na Dunaju prebivajo, bodo napravili 1. dan sušca slovesen ples v dvorani Zofijnih toplic. Odbor za to postavljeni je v svojem povabilu željo razodel, naj bi različni narodi slovanski se pokazali pri ti veselici v narodnih oblekah. Lepa misel je to in zanimivo bo viditi zalo narodno nošnjo mnogoterih slovanskih rodov. Želeti bi bilo, da bi se tudi kak čverst Slovenec in kaka zala Slovenka pokazala v svoji berhki obleki slavnim gostom, med kterimi bi utegnili, kakor se v dunajskih časnikih bere, cesar sami biti.

— Da se prihodnje več ne bo dvomilo, kako je po §. 21 konkordata po smerti kakega škofa ravnati z zapuščino, ktere dediči ne morejo prevzéti, ker so značaji škofovske časti, in torej škofovemu nasledniku v last pridejo, je ministerstvo z posebnim ukazom vse take zapuščinske reči natanko imenovalo.

Iz Ljubljane. Prečastitljivi gospod škofijski generalvikar, prošt Anton Kos so izvolili za predsednika zakonske sodnije častitljivega gospoda dr. Janeza Pogačarja, korarja in stanovskega odbornika.

— C. k. ministerstvo je poterdilo volitev ljubljanske kupčijske in obertnijske zbornice gosp. L. Lukmana kot predsednika, in gosp. Antona Samasa kot njegovega namestnika za leto 1859.

Iz Lombardo-Beneškega se piše teržaškemu časniku „Triest. Zeitg.“, da je prav, da je avstrijanska vlada marsikaj storila, kar brani varnost njenih laških dežel sile sardinske. Tako, na priliko, so na postaji Sv. Martina vedno sardinski opravniki, kteri vsakega rekruta, ki je avstrijanski vladi ušel, berž prijazno sprejmejo in brez plačila v Turin peljejo. Govori se tudi, da vsi študentje višjih šol v Pizi in Boloniji se napravljajo v sardinsko armado stopiti. Časnik „Indipendente“ razglaša pismo iz Siene do turinskih študentov, v kterem se med drugim pravi, da „ni še prišel čas za vojsko, al kmali bo ura bila.“

— Iz Benedk. V Benedke je prišlo mnogo ženijskih vojakov, da bodo obmorje uterdili, da bo mogoče to važno mesto braniti, ako bi utegnil sovražnik se ga lotit.

Iz Serbije. 20. t. m. je prišlo več cesarskih generalov in oficirjev v Beli grad kneza Miloša v imenu presvitlega našega cesarja pozdravit. — 12. febr. je razposlal knez Miloš svoj ogovor, s kterim pozdravlja svoj preljubi narod, in pravi, da edina njegova skerb bode, da se uterdi sreča in blagor naroda ravno tako, kakor je skerbel v svoji mladosti za osvobodenje njegovo; ta sveti zaklad bo svojemu sinu, postavnemu nasledniku serbskega prestola izročil, nadjaje se, da bo zvesti serbski narod njega in njegovega naslednika tudi prihodnje s tisto iskreno ljubeznijo objemal, ktera jih je doslej vodila na svojih perutah k sreči, slavi in diki naroda in serbskega potomstva.

— 16. febr. je bilo novo starašinstvo ustanovljeno; doslej je 11 starostnikov izvoljenih, 7 novih in 4 prejšni. Predsednik je Stevša. Prejšnega predsednikovega namestnika Jankovića in starostnika Jeremića so zaperli; natolcujejo ju izdajstva naroda. Prejšni predsednik ministerstva Marković mora iz dežele, ker ga natolcujejo, da s odstavljenim knezom vleče.

Iz Rusije. V „Rusk. Djewniku“ 9. t. m. se piše to-le: Veliko početje cara Aleksandra II., tretji del ruskih prebivavcov osvobiti verig hudega robstva, krepko napreduje. V ta cilj in konec sostavljeni odbori pridno delajo in nekteri so delo svoje že končali. V začetku letošnjega leta (po starem številu) so bile v 6 poglavarstvih pripravljajoče

dela popolnoma doveršene; število sužnih kmetov v omenjenih 6 poglavarstvenih znaša 1 milijon in 332,856.

— Iz Petrograda zvemo, da je skoraj v celi Rusii tako južno vreme, da ni mogoče po slabih cestah gaziti. Na velikih sejmih v Kijevu in Karkovu ni bilo skoraj nič kupca; saj pa tudi ni mogoče, po tacih cestah blago tovoriti.

— „Ruski dnjevnik“ je pisal poslednje tedne zanimiv spis o tem, zakaj da v Rusii umerje skoraj polovica otrok do 5. leta starosti in sicer več na kmetih, kakor v večjih mestih. Pisavec omenjenega spisa pripisuje to umerljivost toliko prepičli omiki naroda kakor neugodni stavbi prebivališč.

Iz Černe gore. Novega černogorskega škofa so o njegovem prihodu na Cetinje prav mlačno sprejeli, zavoljo tega, ker se je preveč ruski sinodi podvergel in s prisego obljubil, se po moči prizadevati, oblast kneza Danila v cerkvenih rečeh berzdati. Tudi nad tem se zmerdujejo Černogorci, da ostanejo dnarji, ktere je Nikanor v Rusii nabral, v Rusii.

Iz Italije. Iz Turina. Sardinski kralj se bo oženil s princeznjo Marijo Leuchtenbergovo, vnukinjo nekdanjega kralja-namestnika Evgenia, pastersko Napoleona I. Stara je še le 18 let in v žlahti z rusovsko in francozko vlado.

— Starašinstvo je sklenilo, naj se Genova močno utabori. Za vojsko se neprenehoma delajo priprave; prostovoljcov dosti nabrati, so napravili dve pisarnici za to zapisovanje.

— Iz Neapolitanskega. „Novice“ so že povedale, da je neapolitanska vlada več v političnih zadevah obsojenih potirala v Ameriko. Eden teh je unidan pisal iz Kadiksa na Španjskem, da ni nikomur njih mogoče na kopno priti, da so še vedno jetniki, in da bo njih jetništva še le v Novem Jorku konec. Še celó nekdanjemu ministru, Poerio z imenom, ni dovoljeno bilo, se na kopnem pod milim nebom okrepčati, dasiravno ga je bolezen vsega poterla.

Iz Švajca. Iz Berna se piše govorica, da se naberajo v vališkem in tesinskem kantonu skrivaj ljudje za četo prostovoljcov, kteri ima biti poveljnik Garibaldi, znan iz poslednjih italijanskih vojsk. Drugi časniki pravijo, da to ni res.

Iz Nemškega. Iz Nasavskega. Sto čevljarjev, ki so bili na vojaškem odlogu doma, je moglo dom zapustiti, da bodo več obuval za vojake izdelali.

— Iz Monakovega. V „Indep. belg.“ piše nekdo iz Monakovega, da je pisal avstrijanski minister grof Buol oblastnikom manjših nemških deržav pismo, v kterem radostno priznava, da se Nemci tako poganjajo za cesarsko reč, in pravi, da bi bilo dobro, že zdaj za gotovo zvediti, kakošnih misel so nemške vlade, če bi se primerilo, da bi se mogel cesar s Sardinci ali pa s Sardinci in Francozi vojskovati.

Iz Belgije. V Antverpen-u so cigarnice tako obnemogle, da so dali gospodarji slovo vsem otrokom, ki so v njih delali, tako da je blizo 800 otrok ob zaslužek.

Iz Francozkega. Iz Pariza. Parižko mesto je 14. dan t. m. na čast novozakoncoma princu Napoleonu in princeznji Klotildi napravilo slovesen ples. Povabljeno je bilo 8000 gostov; lišp je bil velik, potrata tudi ne manja; nekteri gostovi so rekli, da še nikoli niso nič lepšega vidili.

— Iz Pariza je brati: Ni res, da je otrok Ludovika Napoleona gluhonem, kakor je v mnogih časnikih brati bilo; vsaj ne more doslej nihče tega terditi. Pač pa je res, da se na otroku, kterega so po njegovem rojstvu Moniteurjevi prilizovavci „rumenolasčkastega Jezuščka“ imenovali, doslej še nič ni dalo opaziti, iz česar bi se dalo posneti, da otrok sliši ali se oglasi. (Otrok bo 16. marca t. l. 3 leta star!?)

Iz Angležkega. Tudi na Angležkem se vse pripravlja, kakor če bi bila vojska že pred durmi, zlasti pa predelujejo in množijo vojno brodništvo. Tako je bilo še le te dni v raznih fabrikah 16 velicih mašin za parobrode naročenih in nek Armstrong se je zavezal, vladi v kratkem času mnogo kanón odrajtati, kakoršne je on izmislil. Tako sila močne so nek te kanone, da strelijo več ko eno miljo dalječ.

— Volitev kneza moldovskega Kuza tudi za gospodarja valaškega angležkemu deržavnemu zboru tudi ni po volji, kar se posname iz tega, da je dalo angležko ministerstvo to reč 82 advokatom v presojevanje, ali more biti Kuza gospodar Moldove in Valahije. Ti advokati so izrekli, da se volitev polkovnika Kuza ne sklada s tem, kar je sklenil parižki zbor 19. avg. 1858.

Iz Turškega. Omer paša piše iz Bagdada, da ne more po nobeni ceni dalje ko do spomladi tam ostati, in ako mu ne pošljejo namestnika, se bo kar vzdignil, vse popustil in v Carigrad nazaj se vernil. Turkom stare vere je tern v peti, ker Omer je poturica (poturčen Horvat).

— „Ag. Z.“ piše, da so o božiču enega kristjana, tergovca napadli Turki na pol pota in na mertvo ime ga iztolkli, ravno ko je šel v Travnik (v Bosni). Tamošnji kajmakam zapre morivce ali Turki se zberejo in jih na silo osvobodé. —

— Iz Niša (v Bulgarii) je prišla te dni deputacija kristjanov v Carigrad se potožit, tam pa so jih zgrabili in tirali v Bruso v pregnanstvo.

Iz Azije. Iz Kine. Hunanski škof še vedno v ječi zdihuje in vse vpije: umorite ga! Kristjane preganjajo strašno vkljub terdni obljubi, da jih ne bodo. V nekem mestu so položili križ pred vrata vsake hiše, v kteri kristjani prebivajo, češ, da bodo prisiljeni na-nj stopati; kdor bi tega ne hotel storiti, se razodeva pravega kristjana in po njem je. Al nek učen Kitajec jim je štreno zmešal. Branil se je namreč, kakor vsi drugi, križ pohoditi; zavoljo tega tožen je tožil mandarina, to je, velicega kinežkega urednika, da je čerko, ktera pomeni 10, in je kakor vsaka druga številka in pismenka Kitajcom presveta reč, dal z nogami teptati. Ta zvijača učenega moža je otela kristjane, da so nehali jih preganjati.

Iz Afrike. Iz Algerije. V nekem italijanskem časniku je brati: Algerija tirja svoje národne pravice. Tudi deželi, ktera je doslej, akoravno ne rada pa vendar z udanostjo tujsko gospodarstvo Francozov terpela, rojite zdaj po glavi besedi národnost in samostojnost, ktere tako pogostoma sliši iz vseh krajev sveta na svoje ušesa biti. Sliši se, da so izsledili v Algerii obširno zaroto, ktere namen je bil, tej deželi samostojnost in národnost dati. Zajele so francozke ondašnje gosposke mnogo oklicov, v kterih se Algerci pozivajo, francozko gospodarstvo otresti in samostojno živeti. V teh razglasih se ne imenuje francozko gospodarstvo drugać kakor „gospodarjenje barbárov“, pravica premagavcov ne drugać kakor „kruta silovitost“ in — da še nikjer ni poterjeno, da imajo Francozi pravico, v Algerii gospodovati. Francozi, kteri so si na čelo svojega bandera zapisali „osvobodenje zatertih narodov“ (le škoda, da jim nihče tega ne verjame, ker v večji stiski ne živi noben omikan narod kakor oni), bojo Algercom to serčno željo gotovo berž spolnili!

Iz srednje Amerike. Hajtiški cesar Soulouque se je po kratkem puntu cesarstvu odpovedal — in Hajtičani imajo zdaj republiko.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**